

ПРОМЕНЕ У СТРУКТУРИ ВОЋАРСКЕ ПРОИЗВОДЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Д. Милић¹, З. Рајић², Мирјана Лукач-Булатовић¹

Резиме: У испитиваном периоду (1980-2003) учешће површина воћњака у укупно обрадивим површинама Србије је износило 5,58% и испољава тенденцију незнатног повећања. У 2002. у односу на 1980. годину шљива је била и остала водећа воћна врста, мада се њено учешће смањује у воћарској производњи Србије. Шљива заузима учешће од 56,0% у укупном броју родних стабала а 45,85% у укупно оствареној производњи воћа. Друго и треће место у структури воћарске производње имају јабука и вишња.

Кључне речи: површине воћњака, број родних стабала, производња воћа

Увод

Воћарство као грана пољопривреде има велики привредни значај јер обезбеђује егзистенцију значајног броја запослених у производњи, преради и промету воћа, као и у осталим делатностима које су повезане са воћарском производњом (туризам, индустрија амбалаже, хемијска индустрија и слично). Воћарство је у многим подручјима наше земље главни извор прихода, а за многа домаћинства представља искључиви извор прихода.

Посматрано у целини воћарство се у нашој земљи налази у прилично лошем стању. Изузетак представљају интензивни плантажни засади. На приватном сектору, на којем је сконцентрисана већина

¹ Др Душан Милић, редовни професор, Мирјана Лукач-Булатовић, асистент приправник, Пољопривредни факултет, Нови Сад, Трг Д. Обрадовића 8.

² Др Зоран Рајић, доцент, Пољопривредни факултет, Београд, Немањина 6.

капацитета воћњака, производња је још увек екстензивна. Уситњеност парцела под засадима воћа отежава примену машина већег капацитета за извођење потребних агротехничких мера. Недовољна примена, посебно мера за заштиту од болести и штеточина, због заступљености великог броја врста и сорти, неповољно утиче на квалитет и висину приноса. Исто тако, високо учешће застарелих сорти и разноврсност сортимената су неповољан чинилац у понуди воћа стандардног квалитета на тржишту.

Истовремено је потребно нагласити, да у данашњим условима развоја воћарске производње није једини циљ само произвести, него треба тежити производњи оних производа који се могу пласирати на тржиште. Изнето недвосмислено указује да тржишно оријентисано воћарство може бити високопрофитабилно, само уколико је технологија гајења воћа усклађена са захтевима тржишта. Значи, за успешну воћарску производњу треба подизати засаде са висококвалитетним и приносним сортама оних воћних врста, које на основу датих агроеколошких услова средине могу остварити оптималне производно-економске резултате. Наравно, посебну пажњу при производњи воћа је потребно посветити потпуној примени савремених агротехничких мера, што у нашој досадашњој воћарској пракси није био случај.

Полазећи од чињенице да воћарска производња у Србији већ дуже времена стагнира или се чак и смањује, сагледане су промене у површинама воћњака, родним стаблима и производњи воћа по анализираним воћним врстама. Посматрана је структура засада према врсти воћа и оствареној производњи у 2002. у односу на 1990 и 1980. годину.

Извори података и метод рада

За израду рада су коришћени подаци статистичких публикација Републичког завода за информатику и статистику (Билтени Ратарство, Воћарство и Виноградарство) за посматране године. Пре свега, у питању су подаци о укупним обрадивим површинама, површинама воћњака, броју родних стабала и оствареној производњи воћа.

Постављени циљ истраживања и расположива статистичка документација је захтевала примену компаративне методе, јер су подаци упоређивани по одабраним годинама (1980, 1990, 2002). Истовремено је извршено рангирање анализираних воћних врста према броју родних стабала и оствареној производњи и утврђен ранг просека.

3. Резултати истраживања

3.1. Капацитети воћарске производње

3.1.1. Површине воћњака

У просеку за период 1980-2003. године укупне површине воћњака у Србији су износиле 256.797 ха, са варирањима по годинама од 243.561 ха у 2001. години до 265.817 ха у 1983. години (табела 1). Површине воћњака у анализираном периоду се смањују по просечној годишњој стопи промене од -0,36%.

Место и значај воћарске производње у пољопривреди Србије се може сагледати и на основу учешћа воћњака у обрадивим површинама. У испитиваном периоду (1980-2003) учешће површина воћњака у укупно обрадивим површинама је износило 5,58%. И поред веома повољних природних услова за успевање већине континенталних воћних врста на подручју Србије, учешће воћњака у обрадивим површинама се незнатно повећава (стопа промене од 0,09%), пре свега, као резултат нешто бржег смањења обрадивих површина у односу на површине воћњака. Потребно је споменути, да се учешће воћњака у обрадивим површинама у Србији повећава у последњим анализираним годинама, што охрабрује.

Табела 1. Учешће воћњака у обрадивим површинама у периоду 1980-2003. године

Показатељи	Обрадиве површине (ха)	Површине воћњака (ха)	Учешће воћњака у обрадивим површинама (%)
Просек: 1980-2003. год.	4.604.762	256.797	5,58
Минимум	4.251.561	243.561	5,44
Максимум	4.742.683	265.817	5,78
Стопа промене (%)	-0,45	-0,36	0,09
Коефицијент варијације (%)	4,01	2,75	1,89

Извор: Статистички билтени: "Ратарство, воћарство и виноградарство"

3.1.2. Структура засада према врсти воћа

Анализа промене структуре у воћарству по воћним врстама се може извршити само на основу броја радних стабала, с обзиром, да званична статистика евидентира само овај податак. Због тога су у овом раду сагледане тенденције промене структуре воћарске производње на основу анализе кретања родних стабала, уз уважавање чињенице, да број воћних стабала у овој производњи може да послужи као један од показатеља производних капацитета воћарске производње, али се мора обратити пажња, да се са променом узгојног облика битно мења и број стабала по јединици капацитета.

У просеку за посматрани период 1991-2002. године број родних стабала у воћарској производњи Србије је износио око 84 милиона. Број родних стабала се смањује по просечној стопи промене од -0,80%, пре свега, као последица смањења површина воћњака.

У 2002. у поређењу са 1980. годином у воћарској производњи Србије је уочено смањење броја родних стабала у производњи крушке, шљиве и трешње, а обрнута тенденција кретања код осталих воћних врста (табела 2). Највеће смањење броја родних стабала је уочено у производњи шљиве, у којој се број родних стабала смањује са 51 милиона у 1980. години на 42,3 милиона стабала у 2002. години, односно смањење је износило 17%.

Број родних стабала у Србији се повећава код већине анализираних воћних врста, које се креће у интервалу од 109 индексних поена (производња брескве) до 156 индексних поена (производња вишње). У производњи вишње, у којој је интензитет повећања најизраженији, број родних стабала се повећава са 5,4 милиона у почетној посматраној години на 8,4 милиона у 2002. години, односно повећање је износило 56%.

У структури воћарских засада Србије у 1980. години најзаступљеније воћне врсте су шљива (учешће 61,8%) и јабука (учешће 14,2%), док је учешће осталих воћних врста у укупним родним стаблима Србије испод 6,5% (табела 3). У 2002. години, прва три места у структури воћарске производње Србије и даље заузимају шљива, јабука и вишња, с напоменом, да се у односу на 1980. годину повећава учешће јабуке и вишње, а смањује учешће шљиве.

Табела 2. Кретање родних стабала по воћним врстама у одабраним годинама у Србији (000)

Воћна врста	Година				
	1980.	1990.	Индекс 1980=100	2002.	Индекс 1980=100
Јабука	11.777	13.824	117	14.434	123
Крушка	5.330	7.604	143	5.280	99
Дуња	733	887	121	935	128
Шљива	51.066	47.757	93	42.373	83
Трешња	1.932	1.991	103	1.872	97
Вишња	5.365	9.772	182	8.383	156
Кајсија	1.403	1.623	115	1.605	114
Бресква	3.615	3.975	110	3.945	109
Орах	1.460	1.708	117	1.737	119

Извор: Статистички билтени: "Ратарство, воћарство и виноградарство"

Табела 3. Структура родних стабала по воћним врстама у одабраним годинама у Србији

Воћна врста	Година						Структура (просек =100)	Ранг просека
	1980.		1990.		2002.			
	(%)	Ранг	(%)	Ранг	(%)	Ранг		
Јабука	14,2	2	15,5	2	17,9	2	15,9	2
Крушка	6,4	4	8,5	4	6,5	4	7,1	4
Дуња	0,9	9	1,0	9	1,2	9	1,0	9
Шљива	61,8	1	53,6	1	52,6	1	56,0	1
Трешња	2,3	6	2,2	6	2,3	6	2,3	6
Вишња	6,5	3	11,0	3	10,4	3	9,3	3
Кајсија	1,7	8	1,8	8	2,0	8	1,8	8
Бресква	4,4	5	4,5	5	4,9	5	4,6	5
Орах	1,8	7	1,9	7	2,2	7	2,0	7
Укупно	100,0	-	100,0	-	100,0	-	100,0	-

У структури воћарске производње у Србији, шљива је била и остала водећа воћна врста, мада се њено учешће у укупним родним стаблима смањује са 61,8% у 1980. години на 52,6% у 2002. години. На основу

израчунатог ранга, прва три места у коначном рангу имају шљива, јабука и вишња, а последња три трешња, кајсија и дуња. Значи, у анализираним годинама постоји значајна сагласност у погледу редоследа воћних врста у структури воћарске производње Србије.

3.1.3. Структура воћних врста према оствареној производњи

У периоду 1991-2002. године у Србији је остварена просечна производња воћа од 837.000 т, са варирањима по годинама од 404.000 т у 2002. години до 1,2 милиона тона у 1996. години. Произдоња воћа у испитиваном периоду се смањује по просечној годишњој стопи промене од -3,55%.

У структури воћарске производње Србије према оствареној производњи воћа највеће учешће, како по одабраним годинама, тако и у коначном рангу имају шљива и јабука. У 2002. години споменуте воћне врсте заузимају учешће од 63,5% у укупној производњи воћа Србије (табела 4). Са значајнијом заступљеношћу у укупној производњи воћа Србије се одликују вишња (учешће у коначном рангу 8,3%), крушка (8%), и бресква (6,6%). Заступљеност осталих воћних врста у коначном рангу је испод 2,9% (трешња, кајсија, орах и дуња).

Табела 4. Структура воћних врста према оствареној производњи у одабраним годинама у Србији

Воћна врста	Година						Структура (просек =100)	Ранг просека
	1980.		1990.		2002.			
	(%)	Ранг	(%)	Ранг	(%)	Ранг		
Јабука	22,4	2	25,0	2	20,6	2	22,7	2
Крушка	6,8	3	10,0	3	7,2	5	8,0	4
Дуња	0,7	9	1,2	9	1,5	9	1,1	9
Шљива	54,6	1	40,0	1	42,9	1	45,8	1
Трешња	2,0	6	3,3	7	3,3	6	2,9	6
Вишња	4,8	5	9,8	4	10,4	3	8,3	3
Кајсија	1,8	7	3,4	6	2,8	7	2,7	7
Бресква	5,4	4	5,4	5	9,1	4	6,6	5
Орах	1,5	8	1,9	8	2,2	8	1,9	8
Укупно	100,0	-	100,0	-	100,0	-	100,0	-

Према томе, у структури воћарске производње Србије шљива је водећа воћна врста, како по броју родних стабала (учешће 56%), тако и по оствареној производњи (учешће 45,8%). Друго и треће место у структури воћарске производње имају јабука и вишња.

Закључак

Привредна вредност воћарства у Србији је знатно мања него што би могла да буде, с обзиром, на веома повољне природне услове. Под воћњацима се чак налазе веће површине него што су наше потребе у воћу. Интензивирањем воћарске производње (повећањем приноса по јединици капацитета) може се произвести значајно већа количина квалитетног воћа. На пример, интензивирањем само производње шљиве, која је истовремено водећа воћна врста у воћарској производњи Србије, може се остварити иста или чак и већа производња на знатно мањим површинама.

У просеку за период 1980-2003. године воћарска производња са 256.797ха има учешће од 5,58% у укупним обрадивим површинама Србије. Као резултат нешто бржег смањења обрадивих површина у односу на површине воћњака, повећава се учешће воћњака у обрадивим површинама.

У 2002. у поређењу са 1980. годином број родних стабала се смањује у производњи крушке, шљиве и трешње, а повећава код осталих анализираних воћних врста. У структури воћарске производње Србије шљива је водећа воћна врста, како по броју родних стабала, тако и по оствареној производњи. Шљива има учешће од 56% у укупном броју родних стабала, а 45,85% у укупној производњи воћа. Друго и треће место у структури воћарске производње Србије и према броју родних стабала и према оствареној производњи заузимају јабука и вишња.

Литература

1. Јовановић, Д.: Стање, проблеми и смернице развоја југословенског воћарства, Савремена пољопривреда, XLII, Ванредни број, Нови Сад, 1994. (3-13)
2. Милић, Д., Радојевић В. (2003): Производно-економска и употребна вредност воћа и грожђа, Lux Color Printing, Бечеј, 2003.
3. Пренкић, Р., Одаловић, А.: Производња воћа у Црној Гори, стање и могућности развоја, Тематски зборник, Београд-Земун, 2002. (143-153)

4. Фурунцић, М., Милић, Д.: Утврђивање производно-прерађивачких капацитета и обима воћарско-виноградарске производње, Економика пољопривреде 4, 1996. (367-375)
5. Милић, Д., Чобановић Катарина: Дистрибуција површина воћњака у Војводини, Летопис научних радова 1-2, Пољопривредни факултет, Нови Сад, 1998. (110-118)
6. Кесеровић, З., Гвозденовић, Д.: Производња воћа на малим површинама, Пољопривредни факултет, Нови Сад, 1995.
7. Петровић, С., Милошевић, Т.: Производња коштичавог воћа у Централној Србији, Економика пољопривреде 3-4, Београд, 1998. (129-139)

UDC: 634.1.001.73(497.11)

STRUCTURE CHANGES OF FRUIT PRODUCTION OF REPUBLIC OF SERBIA

¹ Dr Dušan Milić, Ph.D., Mirjana Lukač-Bulatović,
Faculty of Agriculture, Novi Sad, Trg D. Obradovića 8.

² Dr Zoran Rajić, Ph.D., Faculty of Agriculture, Beograd, Nemanjina 6.

Summary

The share of fruit area in total cultivable area of Serbia in the investigated period (1980-2003) is 5.58% showing the tendency of slight increasing. In 2002 the plum is the leading fruit species showing the decrease of its share in total fruit production of Serbia. Plums have the share of 56.0% in total number of trees of productive age and 45.85% in total realized fruit production. In the fruit production structure of Serbia the second and third place have apple and sour cherry.

Key words: fruit area, number of trees of productive, age fruit production

Author's address:

Dr Dušan MILIĆ
Poljoprivredni fakultet,
Novi Sad, Trg D. Obradovića 8.
Srbija i Crna Gora